

סוף זמן קר"ש

עש"ק עקב

8:53

עש"ק ראה 8:56

מאן דלא קרי קר"ש בעונתיה
בנדוי הוא כל ההוא יומא
(זוה"ק בלק קפ"ז)

י"ף ע"י: התאחדות אברכים דקה"ל ימב לב דסאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ב"ה

שיעור השבוע

חבורת יסודי התורה

פרשת עקב

מס' מכות י': עד יב:

פרשת ראה

מס' מכות יג: עד טו.

וע"י לימוד מס' מכות אפשר לצאת
חובת המכות ויטוים שגור שיבאו
ח' וזכה להציל מכל צרה וצוקה
מדברי רבינו שליט"א בסיום מס' חומה

י"ז אב תשס"ט

עקב

שנה י"א גליין ל"ז (תע"ד)

אוצר הגנוז

חיוב ברהמ"ז לקטן שהגדיל תוך כדי סעודתו

בהגהות רעיקא (סי' קפו סעיף ב) נסתפק בקטן שאכל בסוף שנת י"ג שלו מבעוד יום וכשהגיע הלילה ונעשה גדול עדיין לא עבר שיעור עיכול. האם חייב בברכת המזון מן התורה או לא, וכן נסתפק גם ב**פרשת כתב סופר** (סי' לא) והניח בצ"ע. ונפק"מ בספק זה אם יכול להוציא גדול שחייב בברהמ"ז מן התורה, או כשמסופק אם בירך האם צריך לחזור ולברך מספק, ומשמע שיעיקר ספיקו הוא האם חייב בברכת המזון הוא על עצם האכילה או אף על השביעה והעיכול, שהרי כאן האכילה היתה בזמן פטור והשביעה והעיכול היו בזמן חיוב דאורייתא. וכן יש להסתפק אם בירך מבעוד יום האם צריך לברך שנית בלילה כיון שעדיין לא נתעכל המזון והרי הוא מחויב בברהמ"ז מה"ת, ואילו כשבירך מקודם היה מחויב רק מדרבנן.

ובתזון איש (סי' כח אות ה) הביא את ספיקו של הרעיק"א וביאר שיעיקר חיוב ברכת המזון הוא על האכילה ולפיכך כיון שהיתה האכילה בזמן פטור אינו חייב בברהמ"ז מה"ת אף אם הגדיל קודם שיעור עיכול, וכן יהיה הדין אם אכל כשהוא גוי ונתגייר לפני שעבר שיעור עיכול שאינו חייב לברך כיון שהיתה האכילה בזמן פטור. וכע"ז כתב **בתורת חיים** (סי' קפו ס"ק ז) שודאי שאין שביעה בלא אכילה ואכילתו היתה מבעוד יום ולא בלילה ולפיכך אינו חייב בברהמ"ז מה"ת. ועיין גם **בכף החיים** (סי' קצט ס"ק לב) שאין לצרף לזימון קטן שאכל לפנות ערב ומברך כשנעשה בן י"ג. ו**באמרי בינה** (סי' טו) ביאר שכיון שמן התורה חיוב ברהמ"ז תלוי גם בהנאת גרונו ממילא כאן כשאכל מבעוד יום לא נתנה גרונו בזמן חיוב של תורה, ואינו חייב בברהמ"ז מה"ת.

כתב בשרת כתב סופר (סי' לא) שקטן שאכל כזית או כביצה ועד שהשלים לכדי שביעה נעשה גדול, יש להסתפק אם חייב בברהמ"ז מה"ת כיון שהגיע לשביעה כשהוא כבר גדול, או נאמר שמה שאכל בקטנותו אין מצטרף לכדי שביעה ונמצא שלא שבע מאכילה שהיתה בזמן חיוב ואינו מתחייב בברהמ"ז מה"ת. ולהלכה הכריע שהאכילה שאכל בעודו קטן מצטרפת לכדי שביעה לחייבו עתה בברהמ"ז מה"ת ובפרט אם אכל שיעור כזית כשהוא כבר גדול שמחייב בברהמ"ז מן התורה ע"ש.

וכע"ז יש להסתפק לגבי מי שאכל בעודו אונן, ועברה אינונותו לפני ששהה שיעור עיכול, האם חייב בברהמ"ז מה"ת או לא. ובדין זה נחלקו הפוסקים, **בפתחי תשובה** (י"ד סי' שמה ס"ק ה) הביא בשם **חכמת אדם** שיברך ברהמ"ז, אבל **בערוך השלחן** (י"ד שם סעיף יז) כתב שחייב ברהמ"ז חל על זמן האכילה וכיון שאכילתו היתה בזמן פטור לא יברך, ועיין ברעיק"א שאף אם נאמר שבאונן חייב משום שאונן הוא בר חיובא אבל בקטן יש להסתפק כי כשאכל לא היה כלל בר חיובא.

אור פני משה

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים

מה ד' **אלקין שואל מעמך**. אטו יראה מילתא זוטרתא, אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא. וקשה וכו' כל ישראל דומין למשה וצדיקים כמותו, שמדת היראה נחשבת אצלם כענין זוטרתא, והרי הוא דיבר או אל כל ישראל, ולהשיג יראה קשה מאוד. אך הסבר הדברים, כי המושג של דברים קשים וקלים הוא נחלק לשנים, בעיני השכל נקרא "קל" מה שאפשר להשיג בקלות, ו"קשה" מה שצריך להזיע בכדי להשיגו, ואילו החכם בוחן כל דבר באופן אחר, **אם הדבר שהוא שואף אליו ניתן להשיגו הריהו קל, כי מה ערך לעמל ולעייפות, אבל אם מה שרוצה להשיג מוטל בספק, ואיננו בידו, הריהו מהדברים הקשים**. והנה אמרו חו"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, נמצא שהכל אינו בידי אדם, חוץ מיראת שמים שהיא בידו של אדם להשיגו, מכאן שיראת שמים נחשבת בעיני איש חכם כמשה רבינו למילתא זוטרתא, מכיון שביד האדם להשיגה, אבל שאר דברים כגון עושר וכבוד וכיו"ב אינם מסורים בידו, כי אם ביד הקב"ה, ואפילו העמל המופלא ביותר עדיין לא מובטח שישגיג, והמה באמת דברים קשים.

יסוד העבודה ח"א פ"ב

לאבד את המהירות

ואברתם מהרה. הבעל שם טוב ז"ע אמר שהאדם צריך להיות תמיד בדעה מיושבת ולא במהירות, וזהו ואברתם מהרה **צריך לאבד את המהירות**.

צורר החיים

תהיה בריא וחזק כמו גוי...

ואכלת את כל העמים, יש לפרש דהנה הדין מורי ורבי מו"ה וזשא וצלה"ה היה מרגלא בפומא לברך כל בר ישראל בלשון הוה "תהיה בריא וחזק כמו גוי" ואמר ז"ל הפירוש שרצה לומר הגם שהאדם אינו כראי לזה, מכל מקום ראוי הישראלי להיות בריא וחזק כי הלא הגוי שאינו עושה שום מצוה והוא בריא אולם ומכל שכן **הבן ישראל** עד כאן לשונו ובודאי שיהתן של תלמידי חכמים צריכין לימוד, ובודאי מרומם זה בתורה, וכאן רמזו הכתוב ואכלתו שתאכל כל טוב ושמה חלילה יהיה מקום למדת הדין לחלוק שאינו כראי, לכן גמר ואומר את כל העמים הלא כל העמים **ההולכים איש בשם אלקיו, ויושבים שלום ושקטים דשנים ורעננים, מכל שכן שראוי לנו כל טוב שאנו בני אל חי, ואנחנו נלך בשם אלקים חיים ומלך עולם אמן**.

דעת משה

עיקר רצון הקב"ה שיקדש האדם עצמו במותר

והיה עקב תשמעון, שמעתי בשם הרב המפורסם מו"ה זאב וואלף **זצ"ל מק"ק יוטאמיר** שאמר כי רצונו של הקדוש ברוך הוא שנהיה אנחנו עמו בית ישראל בבחינה זאת לקדש עצמנו במותר, וזוהו כביכול יש להקדוש ברוך הוא תענוג, כמאמר חכמינו ז"ל ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים. והוה פירוש והיה, כי כל מקום שנאמר והיה אינו אלא לשון שמחה, עקב ראשי תיבות קדש ע'צמך ב'מותר, פירוש **כאשר תשמעון בקדש עצמך במותר יהיה כביכול לי שמחה גדולה**.

אור המאיר החוש

ותגבר על יצרו שלא יפול ח"ו ביאוש

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה, נראה לי לפרש על פי פשוטו דהנה דרכו של היצר הרע לבטל האדם מעבודתו יתברך שמו, היינו שמסית אותו להיות הפקר באומרו שכבר אין לו תקנה ועל ידי זה מביאו לחטוא חס ושלום, **ואם כן עצה היועצה אפילו אם ח"ו עבר על עבירות שדומה בעיניו שפתחי התשובה ננעלין בכניו, עם כל זה צריך להיות בשמחה ובתחונו חזק בהשם שלבסוף יקיים כל התורה**. ועל כן אמר והיה עקב לשון סוף על דרך עקבתא דמשיחא, רצה לומר אפילו עם יהיה בסופא דכל דריגין, והיה דומה בעיניו שהוא ח"ו מודחה מכל, עם כל זה יהיה בשמחה ויאמין שבודאי יקיים את המשפטים האלה.

רבי הוהב

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה, פעם ישב הר"ה ר' **אברהם יהושע העשיל מאפטא** ז"ל בשולחנו הטהור והשפיל עצמו באומרו היום אני איש חשוב ונכבד אבל אם היה אב"י יושב בקאנטנטנין ורבא בחמעלניק למה הייתי נחשב, כמו "שוק יונגעל", והשפיל עצמו מאוד. לבסוף סיים ואמר אף על פי כן תאמרו לי "אויף מיין ערליך ווארט" שמיום שברא הקדוש ברוך הוא נשמות בעולם לא היה נחת רוח כל כך כמו מאתנו. והוה שאמר הכתוב **והיה עקב תשמעון**, והיה לשון שמחה, עיקר השמחה ונחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא שדברו של עקבתא דמשיחא ישמעון את המשפטים האלה.

אור הגנוז

שגר אלפיך בזמן שתעסוק בקנינים המדומים

שגר אלפיך ועשתרות צאנך. כי אם תאמר אעסוק מעט במשא ומתן וגם אעבוד את ה', לזה אמר אל תעשה כן כי תדע שגר לשון השלכה שתשליך אלפיך לימודך, כמי"ש ואאלפך חכמה, ר"ל שתפסוק מלימודך בזמן ועשתרות צאנך שתעסוק בקנינים המדומים להתעשר, אזי אף אם תחשוב שתעסוק מעט בסחורה, הלא כבר אמר החכם אוהב כסף לא

ואלה תולדות

נולד ביי"ט כסלו בשנת תקכ"א לאביו הגאון רבי מנחם מאניש שהיה אב"ד וויטקוב וגרידינג, הי' יחסן גדול ואבות אבותיו היו ממשפחות החשובות בישראל, ובקונטרס "מעלות היוחסין" שרי' אי"ז חיבר בעצמו, כותב שם היחס של משפחתו, שהוא נין ונכד של רבותינו הרמ"א, וחותנו הרבי שכנא, מהר"ם פאדווא, ועוד ועוד עד רבן של ישראל רש"י הקדוש, וכידוע שרש"י הי' נכד של ר' יוחנן הסנדלר, זכר צדיקים לברכה.

בוצין בוצין מקטפה ידיע

כבר במעללו יתנכר נער בכוחותיו הנפשית שבו שלגדלות נוצר, מסופר שעוד היותו בגיל רך ידע מחצית הש"ס בעי"פ, וסיפור הוא בעצמו בספרו "מעלות היוחסין" וז"ל: בהיותי בעונת הפעוטות, שאל אדוני אבי מורי ז"ל ממני שאילתא, במי"ש היחכם צבי"י סי' צ"ג, להסתפק באדם הנוצר עי"י ספר יצירה, אם מצטרף למנין עשרה, אם יש בידי איהו ראה בענין זה, ואע"ן ואומרי יש ויש, ממה דאמרין במסכת ברכות דף מ"ז ע"ב מעשה ברי"א ששחרר עברו לצרפו למנין, ופריך בגמרא והא המשחרר עבדו עובר בעשה, ומשני מצוה שאני, מצוה הבאה בעבירה היא מצוה דרבים שאני, עי"ש, והרי ר"א הי' מקובל גדול, כידוע מעובדא דשה"ש, והי' לו לברוא אדם על ידי ספר יצירה ולצרפו שלא יצטרף לעבור בעשה, אלא שימי' דאין לצרפו למנין, וצוהו בני אאמור"ר ז"ל ואמר אם חכם בני וכי', עכ"ל, ושמו הטוב הלך למרחוק לעילוי גדול מאוד וכל רואוי יעידו עליו כי עתיד הוא להאיר עיני ישראל בתורתו.

רבתי

את רוב תורתו שאב מפי דודו אחי אביו הגי"ר סענדר מרגליות זצ"ל אב"ד סטאנוב מגדולי אותו הדור, כמו"כ קיבל תורה מגאון בעל "נודע ביהודה" זצ"ל, גם הי' בקי בחכמת הקבלה, ועוד נעוירו ראה בספר עלה אחד מסי' י"ע החיים" והגי' בו, והראה הגהות להרה"ק המקובל מוה"ר משה אסטרעך זצ"ל ולהגה"ק מוה"ר חיים צאנזער זצ"ל מבראדי והודו לו שכן האמת, והי' לו ויכוח עם הגה"ק בעתמי"ם "קדושת לוי" זי"ע על ספר הצורך בקבלה, ובר"ה ויו"כ הי' מתפלל מתוך סדור האר"י הקדוש זי"ע, וחכמה הזאת למד מהגה"ק ר' יצחק אייזיק הכהן זי"ע מקארץ בעל "בית כהונת עולם".

ושנא את הרבנות

בשנת תקמ"ה נשא את בתו של הקצין רבי חיים סג"ל מבראד, והלך בדרכי אביו שבסוף ימיו פרק את על הרבנות מעל צואריו, גם הוא שנא הרבנות כל ימי חייו, ולא רצה בשום פנים ואופן לקבל עליו שום משרת רבנות והתיישב בעיר בראד מקום ששם התיישב אביו בסוף ימיו, וגר שם כאדם פרטי הנהנה מיגיע כפו, פתח מסחר עם שותף, אבל לא ניהל בעצמו את המסחר רק השותף ניהל את זה, והוא בעצמו עסק בתורה, והי' להם סייעתא דשמיא במעשי ידיהם ונתברכו בעשירות גדולה עד מאד, וכך זכה לתורה וגדולה במקום אחד, ועי"ז זה הי' יכול לישב על התורה ועבודה בהרחבת הדעת, ופזר נתן לאביונים ביד רחבה, הקים בביתו בית המדרש ומקוה, והי' לו שם מנין של עשרה בטלנים, ולא הי' רגיל לצאת מביהמ"ד זו כל השנה, רק אחת בשנה נכנס למסחר שלו לראות את נכסיו, (עני' חולין דף ק"ה ע"א) ובאותו יום שיצא נתאספו הנשים עם ילדיהן ברחוב כדי לראותו, כי לא הי' אפשר להכנס לבית מדרשו. וגדולי הדור השכימו לפתחו לשמוע ממנו תורתו ופסקיו להלכה, בין באי ביתו היו הגאונים בעל השאגת ארי', בעל קצות החושן, זצ"ל, וכד', גם באו אתו בקשרים הגאונים שבעירו בראד שבימיו.

וכולם מקבלים

ומביהמ"ד זו השיב דבר הי' זו הלכה לגדולי שואליו שהעריצו שאלותיהם אליו, ופסקיו להלכה נתקבל מיד ולדורות, רוב גדולי הדור שלחו שאלותיהם אליו כפי שאנו

היקולא דידיקיא

הגה"ק ר' אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד

כ"ד אב

רואים בספרו שו"ת, כמו הגאון רבי ישעי' פיק ברלין אב"ד ברעסלוי, הגאון בעל ה"נודע ביהודה", הגאון רבי רפאל המבורג אב"ד אה"י, הגאון בעל ה"שאגת אריה", ורבה הגדול של לובלין הגאון רבי זריאל הלוי הורוויץ המכונה "דער אייערנער קאפ", זצ"ל, וכולם חרדו לקראת פסקיו להלכה, מיוחד לצ"ן את גודל הערצתו של גדול אותו הדור, אם כי לא ראו זה את זה פנים אל פנים, הי"ה מרן רשכבה"ג החת"ס זי"ע, כפי שרואים בתשובותיו הרבות שמוזכר את הגרא"ז ביראת הכבוד, והתוארים שכותב עליו יוצא ממש מגדרו, ננקוט מכמה תשובות, או"ח מא, נר ישראל ותפארתו, - יו"ד רלז, פאר הדור נור הזמן, - יו"ד רלה, אורן של ישראל גולת אריאל, - אה"ע ח"ב עא, הגאון מופת הדור, ועיין בשו"ת יו"ד סי' רלה, וז"ל: האירו עיני מאור הבהיר בשחקים כזהר הרקיע ונעם זו אמרותיו הטהורים, ואשתוממתי על המראה הגדולה הזאת משדד עמקים קודר בהרים כהרף עין בורא יש מאין בפלפולו וכי' מי זה ואיהו אשר יתפרץ או יצפנץ מול כיון דברותיו המכוונים.... עיין בליקוטי תשובות מכתבים סי' כ"א וז"ל: אין עט האסף אומר ודברים כי בעו"ה אינני במזג שוה ליע, גם כי קרבו ויאתיו ימים הקדושים ימי בקורים, אומר ארוצה נא עד איש אלקים קדוש יזכרני בתפלתו ימלט אי נקי - משה בן ריזל, - גם הגרא"ז לעומתו ברוך יאמר, עיין בסכמה על ספר פנים יפות שהגרא"ז הוציא לאור וז"ל: ...רוב מה שיצאו משיבתו של ה"הפלאה" בפפד"מ איתני עולם וצדיקים, מלאים זו ונוגה מפיקים, ונקוט חד בידכם ידי נפשי הגאון האמיתי, בוצינא קדישא החסיד ועינו רבינו משה סופר מפפד"מ...

עבודתו

שם בבית מדרשו עסק על התורה וגם על העבודה, שם התפלל תפלותיו כבן המתחנך לפני אביו, דרכו הי' כמה פעמים לעבור לפני התיבה וביחוד פרשת בשלח. בזמנים שהקריאה ממחייית עמלק, כגון פרשת בשלח, בשבת פי' זכור, ובפי' תצא, וכן בפורים, הי' הוא בעצמו הקורא והמפטר וגם התפלל תפלת מוסף. בשני לילות של ראש השנה, שהה והאריך בתפלתו ערך ארבע שעות רצופות ומפני טירחא דציבורא אמר להם שלא ימתנו עליו. לפני התקיעות וכן לפני כל נדרי ולפני תפלת נעילה דרש תמיד דברי כבושים, ובתשעה באב קודם אמירתת הקינה "ארוי הלבנון" הי' מספיד את הגאונים המפורסמים שנפטרו והלכו לעולמם. מנהגו הי' כי בשעת לימודו התעטף במעיל עליון והכובע על ראשו וכה הי' לומד, ואם באמצע הלימוד בא לפניו איש נכבד שאלץ להפסיק ממשנתו ולדבר עמו, אז הסיר מעילו מעליו, וכאשר שב למשנתו התעטף במעילו מפני כבוד התורה.

אהבת לומדי תורה

כבוד התורה הי' יקר בעיניו מאד, וכשהי' רואה ת"ח הי' מנשקו ומחבבו לפני קהל ועדה, למען יראו הגבירים וממנו ילמדו וכן יעשו גם המה כמוהו, הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע סיפר שאחר תחונתו כשהי' גר בטארניגראד עסקה הרבנית במסחר להביא טרף לביתה והוא הי' יושב על התורה ועל העבודה, פעם היתה צריכה לעשות איהו חשבונות בעיר בראד, וביקשה ממנו שיטע לבראד לצורך זה, והיות שהענין

הי' מקושר עם ה"באנק" של הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות שמח מאד על כך שיוכל בהזדמנות זו להשתעשע בתורה עם אותו גאון, ונסע לשם, הגאון ר"א"ז תפעל כל כך מגדלותו עד שהזכיר את עצמו לפניו עם שם אמו, והדי"ח הי' אז בגיל י"ח שנה לבד, ועוד כבוד גדול עשה לו שליווהו עד הרחוב, אף שלא הי' רגיל לצאת מפתח ביתו במשך כל השנה, (כדלעיל).

יחוסו לדרך החסידות

יחוסו לחסידות ולתלמידי הבעשטה"ק זלחה"ה הי' בהערצה יתירה, כאשר נראה בהסכמותיו על כמה מספרי תלמידי הבעשטה"ק זי"ע שהיו בימיו, עיין בהסכמותו הנלהבת לספר ליקוטי מוהר"ן מהרה"ק ר' נחמן מברסלב זי"ע, שמדבר שם הרבה על גדולת הבעשטה"ק ותלמידיו הק', והיו בידידות עם גדולי החסידות שבימיו, ויסופר עליו כי הסתופף בצל הגה"ק מאפסא זי"ע בעל "אוהב ישראל", פי"א שאלו ההר"ק מאפסא זי"ע שיפרש לו דברי הירושלמי, ר' חייא נפק לקרייתא, חזי ומחללי עצרתא, אמר להם למחר אכתוב לכם, למחר כתב בפיתקא, עצרת תהי' לכם אל תקרי תהי' אלא תח"י לכם, ומי האיש החפץ חיים, ישמור חג עצרת למחללו, וצ"ב מדוע לא אמר להם תינף הדברים הללו והי' צריך לכתוב להם, ובתוך כדי דיבור השיב הגרא"ז כי הדבר הפשוט עפ"מי"ש, במגילה כ"ז, אי"ל ר' חייא לרי"ש בר רב, אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן, דעבי קלך, אתא אי"ל לאבוה, אי"ל זיל אימא לי (לר' חייא, המי) כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה' לא מצאת מחרף ומגדף (פירש"י שר' חייא הי' קורא לחייתין היי"ו נראה כאומר והכיתני), וא"כ סיים ר"א"ז לא הי' יכול ר' חייא לדרוש בעי"פ אל תקרי תהי' אלא תח"י דליה יכול לבטא אות ח"יית, לכן אמר אכתוב בפיתקא, והרב הקדוש נשקו על ראשו, - את הגאון החסיד הר"ק בעל "הפלאה" הערץ והקדיש מאוד, והרבה ממון פיזר להתחנך עם אחד מבניו, והיו בשמחה רבה כשעלה הדבר בידו, שזכה להתחנך עמו שלקח לבתו נכדו הרה"ג מוה"ר יעקב יהושע בהגאון מוה"ר צבי הלוי בע"ס מחנה לוי, ולחמי תורה, שהי' אבדי"ק פפד"מ, אחרי פטירת אביו הגה"ק בעל הפלאה זי"ע.

אשכנתי דובי

עד אחרית ימיו עסק בתורה ועבודה וגמילות חסדים לכל דורש ונצרך, ועם כי לא הי' לו שום משרת רבנות והי' גר כאדם פרטי בבראד, התקבל בכל תפוצות ישראל כרבן של כל בני הגולה, עד הסתלקותו לחיי עולם הבא, ביום כ"ד מנ"א תקפ"ח, בהיותו בן ס"ז שנה. ובכל מקום הגיע בשורה הרעה מפטירתו אבל גדול ליהודים, ונספד כהלכה בכל תפוצות ישראל, עיין בדרשות חת"ס שמי"ה הספד עליו: עם פטירת בוצינא קדישא נר ישראל עמוד הימיני כקש"ת מרנא ורבנא ר"א"ז בעל מחבר ספרים הרבים עליהם קראתי המקרא הוא "הבן יקר לי אפרים אם ילד שעשועי"ם כי באמרת בו נמצא תורה וגדולה במקום אחד, ובמקום גדולות ענותנותו, שהיניו משועשעים בהלכות ותשובות תמיד, והשפיל עצמו כתלמיד לפני רב, והי' יודע כי הי' גדולה העולם, אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, ושמתתיה מתבדרין בעלמא ובכל יום שמעויותי בבית מדרשנו.

מורשתו הרוחנית

מורשתו הרוחנית שהשאיר לבני ישראל שנתקבלו בהערצה, בין לבעלי הוראה ובין לבעלי בתים, היא ספריו הגדולים שנדפסו, בית אפרים - ראש אפרים עי"ד, שו"ת בית אפרים עדחשו"ע, טיב גיטין, שערי אפרים על הלכות קריאת התורה והמסתעף, יד אפרים עשוי"ע או"ח, שם אפרים על פירש"י על תנ"ך, מטה אפרים כל הלכות ועניני ימים הנוראים מחדש שאלו על אחר סוכות, זרע אפרים על פסיקתא, ועוללות פארוש ע"ל ברכת הפירות ועוד, כן סידר לדפוס את ספרו של הפלאה "פנים יפות" עה"ת.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

באפטרותא דיומא (ישעיה מ א) נחמו נחמו עמי
יאמר אלהיכם, כתב בבני יששכר (תמוז אב מאמר ה
אות א) נחמ"ו נחמ"ו בגימטריא יצחק. (וכ"כ
החיד"א בצוארי שלל ובנחל שורק פ' ואתחנן). ויש
להבין רמז יצחק לענין הנחמה.

ויתבאר על פי מה שכתב באגרא דכלה (פ' לך)
על מה שהבטיח השי"ת לאברהם אבינו (בראשית יז
ט) אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו
יצחק והקימותי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו
אחריו, ולישמעאל שמעתך הנה ברכתי אותו וגו'
ונתתיו לגוי גדול, ואת בריתי אקים את יצחק וגו',
ודרשו חז"ל (ב"ר פמ"ז ס"ה) אמר רבי אבא מכאן
אתה למד בקל וחומר בן הגבורה מבן האמה, כתיב
הנה ברכתי אותו והפריתי אותו זה ישמעאל, וקל
וחומר ואת בריתי אקים את יצחק, עכ"ל. ולכאורה
צריך ביאור למה לן הקל וחומר, כיון שכבר מפורש
הדבר הבטחה אלקינו ית"ש בפסוק הקודם לזה, ומה
יתן ומה יוסיף שוב הקל וחומר, ונראה לי שזהו
הבטחה גדולה מאלקינו ית"ש אלקינו מרחם, אשר
הבטיח לאבינו לאברהם איך יתנהג עם זרעו של
יצחק, דהנה ההבטחה הקודמת שאמר לו השי"ת
והקימותי את בריתי אתו לברית עולם ולזרעו אחריו,
היינו זרעו המיוחס אחריו יתנהגו אחריו בתורה
ומצות ומעשים טובים, והנה אם ח"ו באיזה זמן לא
יתנהגו אחריו לילך בדרכיו בתורה ומצות, הנה יש
חשש ח"ו להפרת הברית, הנה היוצר כל הוא אלקינו
המרחם על בניו העמוסים מני בטן, שוב הבטיח
הבטחה שנית ולישמעאל שמעתך הנה ברכתי
והפריתי והרביתי קל וחומר ואת בריתי אקים את
יצחק, היינו אפילו אם ח"ו אם לא יהיה בניו עמוסים
בתורה ומצות, הנה נלמד קל וחומר מישמעאל שהוא
בן האמה ואינו בן תורה ומצות, קל וחומר מעתה לבן
הגבורה, וקל וחומר ניתן לדרוש על פי התורה, עכ"ד.

ומרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (לראש השנה
עמוד נג) האריך בדבריו, דמדת הקל וחומר נצרכה
לישראל בזמן שאינם ראויים להוושע מצד עצמן,
דמכל מקום בדין הוא שיושיעם הקב"ה בקל וחומר,
דמה אם האומות שאין להם זכות וצדקה כלל
מצליחים, על אחת כמה וכמה בני ישראל, וכן איתא
במדרש שוחר טוב (תהלים פ) האכלתם לחם דמעה
ותשקמו בדמעות שלישי, רבי אלעזר אמר שלש דמעות
הוריד עשו הרשע וכי אמרה כנסת ישראל רבון
העולמים בזכות ג' דמעות שהוריד אותו רשע השלטה
אותו בכל העולם ונתת לו שלוח בעולם הזה, לכשתבא
לראות עלבון בניך שעיניהם זולגות בכל יום ודמעתם
תדירה כלחם על אחת כמה וכמה שתמלא עליהם
רחמים, ע"כ. והנה קל וחומר זה עצום מאד דהאמנם
שאנו שפלים מאד בעוה"ר, ואנו שבורים ורוצצים עד
מאד, מכל מקום האם יש מספר לנהרי דמעה אשר זלגו
מעיני בני ישראל עד היום הזה, והלא שלש דמעותיו
של עשו ראויים כבר להיות בטלים בתתק"ס ואלפים
ורבבות פעמים כנגד דמעות שכבר שפכו בני ישראל,
ואם זרע עשו שלום ושקטים ק"ו שראוי שהקב"ה
ירחם עלינו בקל וחומר מעשו, עכ"ד.

ועל פי זה יש לפרש הטעם שכתב רב סעדיה
גאון על מצות תקיעת שופר, שבא להזכירנו מעמד
הר סיני שנאמר בו (שמות יט טז) וקול שופר חזק

דברות קודש

מכ"ה מרן אדמו"ר שליט"א

ס"ג פרשת ואתחנן תשס"ט - בעטלעהעם

נתפרסם ע"י ועד להוצאת ספרי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מאד. אמנם לפי דרכינו יש לומר דהנה י"ג מדות
שהתורה נדרשת בהן נאמרו למשה בסיני, ולכן ביום
ראש השנה בשעת תקיעת שופר אנו מזכירים מעמד
הנבחר שנתן לנו הקב"ה י"ג מדות שהתורה נדרשת
בהן, ומדה הראשונה הוא קל וחומר, אשר בזה אנו
באים לבקש רחמים לפני הקב"ה, דמה אם האומות
שאין להם זכות וצדקה כלל מצליחים מכח הדמעות
של עשו הרשע, על אחת כמה וכמה בני ישראל
שתוקעים בשופר שהוא גנוחי גניח ילולי ליל על
צערן של ישראל בגלות, בודאי הם ראויים להוושע
בזכות נחלי הדמעות ששפכו ישראל כמים במשך
שנות גלותם.

ובדברי יואל (הושענא רבה עמוד תקכח) פי'
בזה אמרנו בהושענא רבא, כל שיח תדשא ותושיע,
דהנה הקל וחומר הראשון בתורה מצינו שנשאו
הדשאים קל וחומר בעצמן בשעה שאמר הקב"ה
תדשא הארץ דשא (בראשית א יא), וכמו שפירוש
רש"י ז"ל שם אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאין
בצווייהן שמעו שנצטוו האילנות על כן ונשאו קל
וחומר בעצמן, עכ"ל. וזה שאנו מבקשים הושענא כל
שי"ח תדשא ותושיע, כי משיח הדשאים נמצינו
למדים שדורשים קל וחומר, על כן ותושיע אף אם
אין אנו ראויים לכך, דמכל מקום הלא איכא ק"ו מבין
האמה לבן הגבירה, עכ"ד.

ובדרך זה יש לפרש הכתוב בפ' תולדות, וירח
את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח
שדה אשר ברכו ה', ובמס' סנהדרין (דף לז.) דרשו
אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו. ולפי דרכינו יל"פ דהנה
מבואר בזה"ק (אמור דף צט:) ביומא דראש השנה
קרי יצחק לעשו ואמר ליה וצודה לי ציד ועשה לי
מטעמים, ואז נכנס יעקב ליום הכיפורים עריק יעקב
לאשתזבא מעשו, ע"ש בדבה"ק. ולפי זה יש לומר
שהיה בזה מליצה ישרה על בני ישראל כי גם אלו
שהם בכלל הבוגדים וחטאו נגד הבוכ"ע גם הם יזכו
לברכה מן השמים, ולזה אמר ראה ריח בני כריח
שד"ה אשר ברכו ה', רמז על הקל וחומר שנשאו
דשאי השדה לעצמן, ומכח מדת קל וחומר גם
הבוגדים ראויים לברכה וישועה, קל וחומר מן
הברכה והצלחה עוה"ז שיש לו לעשו. ולזה דרשו
שם במדרש רבה (פס"ה סכ"ג) שהראה לו הקב"ה
ביהמ"ק בנוי חרב ובנוי, ובא להשמיענו כי יצחק
אבינו ראה אז מצבן של ישראל בשלותם ובגלותם
אחר החורבן, וראה נחלי דמעות שיורידו בני ישראל
בגלות, ולכן בדין התפלל אז על בני ישראל דאף אם
לא יהיו ראויים להוושע מצד עצמם מחמת כובד
העוונות, יוושעו מכח הקל וחומר, ואם עשו היה

יכול בדמעותיו לפעול ישועה לעצמו, גם בני ישראל
ראויים להוושע שיזכו לבנין בית מקדש השלישי.
ובאמת ראוי להתבונן הלא הרבה צדיקים
אמיתיים קדושים וטהורים התפללו על הגאולה
והורידו כנחל דמעות, והמה לא זכו לראות בעיניהם
נחמת ציון וירושלים בחיים חיותם, וכי יעלה על
הדעת שיש לנו זכותם גדולים יותר מהם שאנחנו
נזכה לראות נחמת ציון וירושלים. אכן לזה אמרו
חז"ל (תענית ל:) כל המתאבל על ירושלים זוכה
ורואה בשמחתה, והחתם סופר בדרשותיו (לז' אב דף
שי:) כתב הלשון זוכה ורואה בנחמתה. והכוונה כי
מי שמתאבל על ירושלים ומוריד דמעות על החורבן,
זוכה ורואה בשמחתה, אע"פ שאינו ראוי, קל וחומר
מעשו הרשע שהועילו דמעותיו, על אחת כמה וכמה
יזכו בני ישראל לישועה האמיתית בזכות נחלי
דמעות שהורידו משך שנות הגלות.

וי"פ בזה הכתוב בפרשת השבוע, אתחנן אל ה'
בעת שהוא לאמר, ופירש"י אין חנון בכל מקום אלא
לשון מתנת חנם. ה' אלהים, פירש"י רחום בדין.
והרמז בזה כי אנחנו באים לבקש על קץ גאולתינו
ופדות נפשינו מכח מתנת חנם, ואע"פ שאנו יודעים
שאין אנו ראויים לגאולה יותר מדורות הקודמים,
מכל מקום בקשתינו הוא ה' אלקים, רחום בדין, כי
הקב"ה הוא מרחם על בני ישראל בדין, בשביל מדת
קל וחומר שנקרא דין, כמו שאמרו תמיד בגמרא
והלא דין הוא. דאם עשו וישמעאל יש להם כל טוב
מכח דמעותיהם, על אחת כמה וכמה בני ישראל
אע"פ שלא התנהגו כהוגן ראויים הם להוושע מכח
הקל וחומר, והוא קל וחומר שאין לה פירכא, ועל כל
אחד מישראל אפשר לדרוש אותו קל וחומר, ועל כן
כל איש ישראל ראוי הוא לזכות לנחמת ציון
וירושלים מכח הדמעות שהורידו בשנות הגלות.

ולזה בא הנביא ישעיה לנחם את בני ישראל
ואומר נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם, ודקדק בבני
יששכר על אומרו אלהיכם ולא אמר ה' שהוא מדת
הרחמים. אך הכוונה ללמדנו כי נחמת בני ישראל הוא
מכח דין, שהוא קל וחומר, ולזה בא הרמז נחמ"ו
נחמ"ו בגימטריא יצחק, רמז על הברכות שברך יצחק
אבינו את בני ישראל שגם בזמן שלא יהיו ראויים יזכו
לכל הברכות מכח מדת קל וחומר, ועל כן באיזה
מדריגה שיהיו נזכה לישועתן של ישראל, וברכה זו הוא
הנותן לנו כח וחיוק במשך שנות הגלות להאמין
באמונה שלימה שיבא הזמן אשר יקיים השי"ת הבטחתו
וינחם אותנו, נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם, ודיבורו של
הקב"ה הוא נצחי, ועל כן ברור לנו בלי שום ספק
שהקב"ה בעצמו ינחם את בני ישראל ויקיים הבטחתו.

והשי"ת יעזור שנזכה להיות מאותן הזוכים
ורואים בשמחתה ובנחמתה, ונזכה לראות בנחמת
ציון וירושלים, ושלמו ימי אבלך, ויהיה סוף וקץ לכל
צרותינו תחלה וראש לפדיון נפשינו, החודש אב
יתהפך לששון ולשמחה, ונזכה כולנו לזה בימינו,
חיים כולכם היום, כל אחד יזכה לזה בחיים חיותו,
ונזכה לעשות מצות ומעש"ט, ובזכות קיום התורה
והמצות כמו שצונו השי"ת שיתנהגו בדרך הטובה
והישרה, בשובה ונחת תושעון, ונזכה להתרוממות
קרן התורה וישראל בהגלות כבוד שמים עלינו
במהרה בימינו אמן.

צטצילי הלכה

בירורי הלכות, ערך ונסדר ע"י מערכת "בית ועד לחכמים" שע"י מבצר הכוללים קרית יואל והיו למראה עיניו של הגה"צ זומ"ץ אר"י קרית יואל שליט"א
להערות והארות: 845 662 4936 או ע"י הפקס: 845 781 7213

המשך מכתבים שנתקבלו למערכת -

ד -

לכבוד מערכת שבבילי הלכה.

בענין מה שכתבתם [בגליון פרשת חק"ב] שאסור לאחוז קדרה כמה עם אלוטית [טופח], אף שאין נעשית עכשיו יד סולדת, אם הוא במקום שאפשר להתחמם כשיעור יד סולדת, וכתבתם שזה דומה למ"ש בסי"ח סעיף י"ד שאסור לחמם קדרה נגד המדורה אף שכונתו לטילו משם קודם שיגיע לשיעור יד סולדת, גורה שמא ישכחנו שם והיו נעשה יד סולדת, וכעין זה מבואר בס"ס ש"א שאסור להניח בגד רטוב סמוך לאש לנגב במקום שיוכל לבא לשיעור יד סולדת, אף שרוצה להסירו מקודם, מטעם הנ"ל.

אמנם יש להעיר דבאמת נידון דין אינו דומה לשם, דשם רוצה שיתחמם קצת הקדרה או הבגד, וע"כ גורנין שיתעכב שם ויבא לידי איסור, משא"כ בניד"ד אין כוונתו כלל להאש, ואינו רוצה כלל בהחמום, לא מצאנו דגורו ע"ז שמא ישכח.

ויותר מזה שאפי" בסי"ח, אם אין כוונתו להחם הקדרה אלא להפיג צינתו יש כמה אחרונים דכתבו להקל בעת הצורך, דבכה"ג לא גזרו (שהגורה הי' רק שכונתו לחממו) ע' בצמח צדק (סי' ל"ז), ותהלה לדוד (סק"ט), וקצות השלחן ומנחת שבת, כ"ש בנדון דידן שאין כוונתו אפילו להפג צינתו, דיכולין להקל, ולא מצנינו מי שיחמיר בוה.

עוד רצוני להעיר על מה שכתבתם [בגליון פרשת פנחס] דסמרטוטים היו כלי שמלאכתו היתה, באמת הכל לפי הענין ואין כל אנפין שוין, ויש אופנים שדינם ככלי שמלאכתו לאיסור ודו"ק.

גם ברצוני להעיר על מה שכתבתם [בגליון פרשת פנחס], שלא יגב דיו המלוכלכים בטיט במפה, משום גורה שמא יכבסו, ואף שערך השלחן כתב דבזמניו שאני שאין מנכסין תיכף, אין לסמוך עליו נגד כל הפוסקים, הנה הערוך השלחן מיישב המנהג, וכותב דבזמניו שאני, ולפי דבריו אינו חולק על הרמב"ם ושו"ע.

ועובאעה"ח י. ברע"מ ווייס

פק"ק קרית יואל

תשובת המערכת: בעיקר הדין בדברך נכונים שלא מצאנו מי שיחמיר בפירוש באופן שאין כוונתו לחמום כלל, וממילא יש מקום לצדד להקל על זה כיון שענין זה הוא שאלה דרבנן, אכן מכיון שיש אופנים שיתחמום אסור לעשות כן והוא באופן שרוצה לנגב ההאנטוך וע"כ מניחו על הקדרה שיתחמום ויתנגב, שבה מפורש לאיסור, (ע' בתניא סי' ש"א סג"ח) וע"כ קשה למסור חילוקים אלו לרבים, ובפרט שגם באופן המותר, צריך לזהר להסירו קודם שיתחמם כשיעור יד סולדת (והמציאות הוא שאם הקדרה חם מאוד נעשה ההאנטוך יד סולדת בזמן קצר מאוד, ולרגעים תבחננו וגם אם מניח ההאנטוך תחת הקדרה כדי להפסיק בין הקדרה והקאונטער, ובכה"ג מצוי מאוד שיענינו שם אויה מניטון עד שיהיה יד סולדת) וע"כ כיון שבקל מאוד יכולין להכשל בוה, וע"כ להלכה אין ראוי להקל בוה, (ותו, שלמעשה גם לא מצאנו מי שיכתוב להדיא להקל בוה) וע' בתשובת אמרי יוסף (החדשות או"ח סי' כ) שכתב בשאלה שנשאלה בדין החום אצל האש (באופן שיש צדדים ודולים להקל) בה"ל "אף דלענין דינא יכולין להקל, עם כל זה בענין הנוגע לשבת החמורה, המורה יזהר במקום דיש לחוש שע"ז יפרצו ח"ו באיסורי שבת, ויעמדו לכתחלה על דעת לחמם ויבאו לאיסור תורה, והחכם עיניו בראשו" עכ"ל.

ובענין הסמרטוטים יפה הערת שאין כל הסמרטוטים שוין בדיניהם, כי אותן שמויהדים להשתמש בהם רק כשהם רטוב מנון הסמרטוטים שמויהדים להדחת כלים או להדחת קרקע, היו כלי שמלאכתו לאיסור אבל כמדומה שרוב השמאטע"ס מויהדים בין להשתמש בהם כשהם גזובין ובין כשהן רטובים, וא"כ דינם ככלי שמלאכתו היתה. ועל דבר ההערה שהערך השלחן לדעתו אינו נגד הרמב"ם ושו"ע, עיקר כוונתו הי' שלמעשה קשה לסמוך על הערוך השלחן מכיון שגם הוא לא כתב להקל בשופי ובתבו רק בדרך אפשר ללמוד וזות על מה שהעולם אין נוהרים בוה, ותו ששאר האחרונים העתיקו דברי השו"ע כפשמון, ואף האחרונים שהיו בזמן הערוך השלחן (המשנ"ב והמנחת שבת וכו') הרי דלא סבירא להו עששתנה המציאות, וק"ל.

ה -

שלום וברכה למע"כ המערכת החשוב שבבילי הלכה.

בענין שכתבתם [בגליון פ' נשא], שאם המנעל נתלכלך בטיט, מותר להניחו עם מים ואין בוה כיבוס, כיון דהמנעל הוא עור ואין בוה דין שרייתו זהו כיבוסו, לכא"ו יש להעיר ע"ז, דאח"נ דין כיבוס ליכא אמנם דין "לש" איכא, עפ"י מ"ש בה"ל (סי' ש"ב

ועד מהדרין בארה"ק

הארגון להסדרת תחבורה ציבורית לציבור החרדי ברוח התורה

טלפקס: 02-65-19-196 • ת.ד. 57141 ירושלים •

ברכות מאלילות

מהררי ציון וירושלים יחולו על ראש מע"כ ידידינו וידיד כל בית ישראל איש חי ורב פעלים לתורה ולתעודה, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, ורודף צדקה וחסד במדה גדושה, לכל צרכי הכלל והפרט ויאמר אברהם הנני, ה"ה כש"ת

מזה"ר אברהם ווידער שליט"א

ראה"ק דקהל יטב לב קרית יואל יצ"ו

הוא הגבר אשר תמך חיזק ועידד אותנו מאד במלחמתנו הכבידה מלחמת ה', בנפש ובממונו, ובזה בא לעזרת ה' בניבורים למען עשרות אלפים אחב"י בירושלים עיה"ק להצילם מרשת שחת של הפריצות שנתהוה מידי יום ביומו על ידי ה"אגד באסעס" בפלטרין של מלך

וצרופה ברכותינו שזכות המצוה וזיכוי הרבים יעמוד לו ולזרעו אחריו, ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך להוושע בכל מילי דמיטב, וימלא ה' כל משאלות לבך לטובה, עדי נזכה לביאת הגואל בעגלא ובזמן קריב אמן.

כברכת ידידו

מנחם קעניג, יו"ר

סעיף ו' ד"ה (או) שכ' שאם יש לו טיט יבש על רגלו מותר לרחצו עם מים ולא היו כגיבול, דהוי גיבול כלאחר יד, ובמקום צער לא גזרו ע"ש, הרי להדיא דשלא במקום צער אסור, ולכא"ו זהו נגד דברי הט"ז (בסי' שכ"א סק"ג) בשם התרה"ד דעל דבר שנתגבל כבר מותר להוסיף מים (ודברי הט"ז אלו צינתים בדברכים), וכ"ז צ"ע.

ונא להשיבני ע"ז

בתורה רב

יואל ברד"ל זיכערמאן

ברוקלין נ.י.

תשובת המערכת: הנה באמת דברי הבה"ל אלו יסודו ממג"א (סי' שכ"א סק"ט) שכ' שאסור להשתין על טיט משום גיבול ע"ש, והובא בהרבה אחרונים וגם דברי הט"ז בשם התרה"ד (שמותר להוסיף מים על גיבול שנתגבל כבר) והובא בהרבה אחרונים, ולכא"ו שני דינים אלו סותרים זה את זה, וכבר נתקשו בוה הרבה אחרונים, ולענ"ד הנכון מה שכתב בוה הקצות השלחן (ע' קצות השלחן סי' ק"ל בדי השלחן סק"ב) ועוד, דהמג"א מייירי בטיט שאין בה מים כל הצורך, וע"כ אסור להוסיף מים, כי ע"ז מתגבל ומתדבק יותר הפירורים זה עם זה, והט"ז בשם התרה"ד מייירי בגיבול שיש בו מים כל הצורך (ובאמת מבואר כן בתרה"ד גופי' שאם ליכא מים כל הצורך אסור להוסיף מים ע"ש) ולפי"ז הכל א"ש.

היוצא מזה להלכה דאם הטיט נתגבל כל הצורך מותר להוסיף מים, משא"כ כשלא נתגבל כל הצורך (או כשהי' נתגבל ונתייבש קצת) אסור להוסיף מים מחמת איסור גיבול. ועי' לשון הבה"ל (בסי' תק"ז בסופו) "מיהו נראה דאסור להוסיף וליתן (על הטיט) מים ביו"ט בדודאי נתייבש קצתו וה"ל מגבל ביו"ט" עכ"ל.

וא"כ מי שנתלכלך מנעלו עם טיט, תלוי בוה, אם יודע בבירור שטיט זה יש בו מים כפי צורך גיבולו, וכשמוסיף עליו מים לא יהי' מתגבל יותר, או מותר להניחו למים כדי להסיר הטיט, ובלא"ה לא.

אמנם כ"ז הוא באופן שנשאר הטיט מקובץ בעין עיסה, אבל אם מניחו במים הרבה באופן שכל הלישה מתבטל לגמרי ונעשה מים עמורים, ככה"ל ליכא שום איסור, וכמו שיתבאר פריי דין זה בהלכות לש בעוהש"ת - וע"כ מותר ליתן המנעול שנתלכלך בטיט לתוך הרבה מים ולהעבירו בקל ובנחת, באופן שהטיט יתפרר לגמרי ולא ישאר מקובץ.